

خبرنامه شورا

خبرنامه شورای بررسی متون و کتب علوم انسانی - سال اول - شماره ۳ - دی ماه ۱۳۹۶

رئیس جمهور در جشنواره فناوری

- * علوم انسانی قطب‌نمای مسائل اجتماعی کشور است.
- * تحول جامعه مستلزم تحول فرهنگ و علوم انسانی است.
- * علوم انسانی سرلوحه همه علوم است و این علوم است که باید جامعه را هدایت کند.
- * چگونه دانشمندان بدون تضارب آرا و نقد و انتقاد و رویارویی دقیق اخلاقی می‌توانند رشد یابند؟

دکتر غلامی؛ وزیر علوم، تحقیقات و فناوری در جشنواره نقد متون و کتب علوم انسانی:

شورای بررسی متون تبلور نهادینه شدن نقد در ساختار وزارت علوم و دانشگاه‌های کشور است

موازات تحول در دانشگاه‌های کشور، در منابع درسی و دانشگاهی نیز تعالی روشی و علمی و محتوایی لازم صورت پذیرد. برگزاری جشنواره نکوداشت شورا و همایش نقد متون و پنل‌های تخصصی آن نمود عینی اثربخشی و خروجی محوری شورای بررسی متون است که در طول فعالیت علمی و انتقادی خود توانسته است نقش مؤثری در توسعه گفتمان انتقادی ایفا کند.

برخی از مهم‌ترین اولویت‌های شورای بررسی متون به این ترتیب است: نقد عالمانه و منصفانه کتاب‌های درسی، بررسی نوآوری در متون دانشگاهی علوم انسانی، توجه بر فرهنگ ملی و هویت دینی و رفع نیازهای بومی کشور، مرجعیت علمی مؤسسات علمی و نخبگان علوم انسانی به عنوان مراجع ذی‌صلاح تصمیم‌گیری

و سیاستگذاری در مورد علوم انسانی از طریق نقد آثار، نقش آفرینی بنیادین علوم انسانی در سیاستگذاری‌های کلان و برنامه‌ریزی‌های ملی به واسطه نقد مستمر آثار علوم انسانی، توسعه پژوهش‌های مسئله‌محور و تقویت علوم انسانی کاربردی، همکاری و تقویت نقش انجمن‌های علمی و تخصصی علوم انسانی به منظور نقش آفرینی بیشتر فارغ التحصیلان علوم انسانی، فرهنگ‌سازی و تبیین کارآمدی علوم انسانی در توسعه کشور در بستر رویکرد انتقادی، ظرفیت‌سازی و افزایش اثربخشی علوم انسانی در حل مسائل جامعه.

در انتها اینکه تکیه بر مسئله‌محوری در علوم انسانی و همساز کردن نظام آموزشی و پژوهشی با مشکلات ملموس جامعه و منطبق کردن محتوای منابع، متون و برنامه‌های درسی علوم انسانی با ارزش‌های ملی هم‌مانند موارد ذکر شده در بستر نقد و رویکرد انتقاد علوم انسانی قابل تحقق است.

علوم و تحقیقات و فناوری و در سطح تک تک دانشگاه‌های کشور بوده است. این امر از طریق جلب همکاری استادان حوزه و دانشگاه و محققان و صاحب‌نظران حوزه مختلف علوم انسانی صورت گرفته است. یعنی بیش از ۲۰۰۰ نفر از استادان دانشگاه در گستره جغرافیایی دانشگاه‌های سراسر ایران برای توسعه فرهنگ نقد علمی در دانشگاه‌های کشور

سازمان‌دهی و به کار گرفته شده‌اند. نیروهای فرهیخته دانشگاهی و حوزوی که در این سازمان گسترده سازماندهی شده‌اند، نماد شبکه نخبگانی کشور به شمار می‌روند. پس جایگاه خطیر و رسالت ارزشمند شورای بررسی متون در چارچوب نظام آموزش عالی کشور نباید از چشم تیزبین مسئولین و سیاستگذاران علمی و فرهنگی کشور دور بماند. یعنی بایستی با نظر واقع‌بینانه‌تری به توانایی و کارآمدی و مسائل و مشکلات و آثار و پیامدهای رویکرد انتقادی این شورا نگریست و در جهت اثربخشی بیشتر فعالیت‌های آن گام برداشت.

هیچ مرکز علمی به اندازه شورای بررسی متون در امر شناسایی، نقد و تقیح متون درسی و دانشگاهی فعالیت نداشته است، بنابراین ما باید این شورای مهم را به عنوان یک نهاد رسمی در ساختار نظام علمی و پژوهشی کشور بیش از پیش تقویت، تجهیز و تثبیت کنیم تا به

حضور در جمع فرهیختگان علوم انسانی، فرصتی در خور است تا از مسئولان پژوهشگاه علوم انسانی و شورای بررسی متون تشکر نمایم.

در اهمیت و ضرورت نقد برای توسعه علمی تردیدی نیست؛ چون نقد و گفتگوی علمی از الزامات فرهنگ دانشگاهی است و نقش نقد علمی و انتقاد عالمانه و منصفانه در رشد علمی و توسعه فرهنگی کشور امری بدیهی است. نقد و نقادی آدابی دارد که مدارا و رواداری و تحمل نظر مخالف و ارج نهادن به مخالف مهم‌ترین مؤلفه‌های آن به شمار می‌روند و تشکیل چنین مجمعی از فضایی علوم انسانی کشور فرصتی برای تثبیت و تقویت این فرهنگ و آداب مستحسن است.

همواره توجه مسئولین و به ویژه مقام معظم رهبری معطوف به ضرورت نقد و نهادینه ساختن

نقد علمی بوده است و اهتمام به تأسیس شورای بررسی متون نیز با دغدغه رفع خلاء نقد و نقادی در ساختار علمی کشور صورت گرفته است. در واقع، ضرورت نقد و اهمیت تقویت رویکرد انتقادی در علوم انسانی و متون درسی، بنیان نظری سامان‌دهی به نهادی با عنوان شورای بررسی متون و کتب علوم انسانی بوده است، سیاست‌های وزارت علوم ترویج و توسعه گفتمان علمی و رویکرد انتقادی در جامعه علمی و به ویژه در حوزه علوم انسانی است و از هیچ اقدامی در جهت تقویت مراکز علمی و دانشگاهی علوم انسانی که رویکرد انتقادی دارند مضایقه نخواهد کرد زیرا چشم‌انداز وزارت علوم نسبت به توسعه علمی کشور از طریق تقویت رویکرد انتقادی در علوم انسانی کشور تأمین می‌گردد.

تشکیل شورای بررسی متون و فعالیت ۲۲ ساله آن تبلوری از فرایند نهادی‌نگی نقد و نقادی در ساختار رسمی وزارت

تأملی بر آثار و اندیشه‌های دکتر مسعود چلبی

کردند: «بخشی مربوط به مشکلات عام بوده و فراتر از بافت اجتماعی وجود دارند. مشکل دیگر هم در بعد خاص درون بافت اجتماعی وجود است. در اینجا من معتقد به توجه به عوامل درون محیطی و بیرونی اعم از تاریخی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی هستم. همه این‌ها در تحولات علوم از جمله نوع اجتماعی آن مؤثر هستند. در خصوص نظریه‌پردازی نیز باید همواره نقد به شکل اثباتی باشد، به طوری که با واکاوی دقیق یک نظریه بتوان وجوه مثبت آن را جهت ارتقاء

شناسایی کرد».

دکتر محمد فاضلی نیز یکی از نکات مهم در آثار دکتر چلبی را ظرفیت تحلیل نابرابری در کتاب نظم اجتماعی دانستند و خاطر نشان کردند که این خاصیت در خصوص جامعه‌شناسی نظم برای بازخوانی وضعیت ایران وجود دارد.

بوده و در تطابق کامل با وضعیت ایران است. مسأله دیگر «اختلال نمادی»، بدین معنا است که چه الگوها و راهبردهای فرهنگی را می‌توان در یک جامعه بکار گرفت. جامعه

ایران علاوه بر عدم ارتباط مناسب میان قوای حکومتی، از گسیختگی نهادهای اجتماعی و روابط بین فردی نیز رنج می‌برد. بنابراین باید مفهوم ادخال اجتماعی برای گروه‌های مختلف با ایجاد گفت‌وگو میان گفتمان‌ها تأمین نمود. دکتر چلبی نیز در خصوص «دشواری‌های ریشه‌ای نظریه‌پردازی در جامعه‌شناسی» تأکید

نشست «تأملی بر آثار دکتر مسعود چلبی» در آذر ۱۳۹۶ با خیرمقدم دکتر سفیری، ریاست گروه علوم اجتماعی آغاز گردید. ایشان رسالت این گروه را در زمینه نقد تخصصی با برگزاری جلسات تأمل در نظریه‌پردازی و بررسی آثار بزرگان این رشته عنوان کردند. دکتر سیدضیاء هاشمی نیز به ضرورت ایجاد فضای نقد و تأمل در جامعه اشاره نموده و تأکید کردند که «نقد جان مایه علم جامعه‌شناسی و مسئولیت جدی این علم است».

دکتر قانع‌راد بحثی را با عنوان «الگوی کاربرد چارچوب مفهومی در مطالعات دکتر چلبی» مطرح نمودند. دکتر چلبی در کتاب جامعه‌شناسی نظم «اصلی‌ترین مسأله را «اختلال اجتماعی» در معنایی فراتر از بی‌نظمی می‌دانند. این مفهوم محوریت تدوین یک الگوی اصلاح‌گرایانه در جامعه

نقد و بررسی متون و منابع در علم سیاست

«نقد و بررسی کتاب قانون، قانون‌گذاری و آزادی».

۴- دکتر زاهد غفاری و محمد آقایی «نقدی بر رشته مطالعات انقلاب اسلامی: هم‌گستگی چهار حوزه روش شناختی».

پس از ارائه مقالات مذکور بحث و بررسی میان اساتید و محققان در این خصوص مباحث مطرح شده در این نشست صورت گرفت. در ادامه اساتیدی از دانشگاه‌های تهران، شهید بهشتی، خوارزمی، دانشگاه آزاد علوم تحقیقات، دانشگاه آزاد تهران شمال، دبیرخانه شورای انقلاب فرهنگی، دانشگاه شاهد، دانشکده صدا و سیما و دیگر مراکز تحقیقاتی حضور داشتند. در پایان، دکتر توسلی با جمع‌بندی مباحث مطروحه، ضمن تشکر از زحمات همه دست‌اندرکاران جهت برگزاری همایش، پایان برنامه نشست گروه را اعلام کرد.

و مراکز پژوهشی مختلف حضور داشتند. در پنل مذکور ۴ مقاله به صورت سخنرانی توسط اساتید و محققان به شرح ذیل ارائه گردید:

۱- دکتر سیدمحسن علوی‌پور «نقد و بررسی

کتاب «سیاست‌های مقابله با تغییرات آب و هوا».

۲- دکتر مجید توسلی رکن‌آبادی و غلامرضا محمدی‌مهر «درآمدی بر تحلیل محتوای مکتوبات انتقادی مرتبط با مسائل سیاسی - اجتماعی ایران».

۳- دکتر مهدی میرعابدینی و روح‌الله فرهادی

همایش ملی نقد متون و کتب علوم انسانی، روز پنج‌شنبه ۳۰ آذر ماه ۱۳۹۶ با همکاری گروه‌های تخصصی شورای بررسی متون و از جمله گروه علوم سیاسی در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی برگزار شد. گروه علوم سیاسی شورای بررسی متون با هدف ایجاد شبکه پژوهشی مشترک و ارتباط مؤثر با شبکه دانشگاهی سراسر کشور، مبادرت به برگزاری پنل تخصصی در همایش مذکور نمود. پنل تخصصی گروه علوم سیاسی از جمله نشست‌های اصلی در همایش ملی نقد بود که با استقبال علاقه‌مندان این رشته برگزار گردید. عنوان اصلی نشست گروه علوم سیاسی «نقد و بررسی متون و منابع در علم سیاست» بود که مدیریت آن با دکتر مجید توسلی رکن‌آبادی و دکتر مختار نوری به عنوان دبیر نشست بود. در این نشست اساتید و پژوهشگرانی از دانشگاه‌ها

نقد ادبی؛ مسیر طی شده، چشم انداز پیش رو

نشست تخصصی گروه ادبیات فارسی در همایش نقد متون و کتب علوم انسانی با عنوان «نقد ادبی؛ مسیر طی شده چشم انداز پیش رو» با حضور جمعی از استادان برگزار شد. خانم دکتر عاملی رئیس گروه زبان و ادبیات فارسی شورا اظهار داشت که این نشست با هدف بررسی فعالیت‌های شورا در طول این سال‌ها، نقد نقدهای شورا، واکاوی بایسته‌ها و نبایسته‌های نقد و مبانی و اصول پژوهش‌های نظریه‌محور برگزار می‌شود.

برنامه نشست در دو بخش آغاز شد. بخش اول به ارزیابی کارنامه کوشش‌های شورا در زمینه نقد با سخنرانی دکتر رحمان مشتاق مهر آغاز شد و تحلیل جامعی راجع به نقدهایی که در شورا انجام شده بود، ارائه کرد. وی در ادامه دو نکته را مطرح کرد که بیانگر پیشرفت نقد در شورا است؛ اول اینکه در گذشته بیشتر کتاب‌ها گزیده متون بود اما امروزه

مطالعات ادبی و نقد و نظریه مطرح است و دوم اینکه نسبت به گذشته تسلط داوران بیشتر شده و بررسی و نقدهایی که انجام می‌شود دقیق‌تر و علمی‌تر است.

در ادامه، دکتر مهدی زرقانی سخنان خود را با عنوان «نبایسته‌های نقد در ایران» آغاز کرد و چند جریان نقد علمی را برشمرد. وی عنوان کرد که در زمینه دانش نقد ادبی مشکل نداریم، بلکه مشکل ما در زمینه فرهنگی است. سپس دکتر عیسی امن خانی سخنرانی خود را با عنوان «مبانی نقد؛ آسیب‌شناسی پژوهش‌های

در ادامه نشست در دو بخش آغاز شد. بخش اول به ارزیابی کارنامه کوشش‌های شورا در زمینه نقد با سخنرانی دکتر رحمان مشتاق مهر آغاز شد و تحلیل جامعی راجع به نقدهایی که در شورا انجام شده بود، ارائه کرد. وی در ادامه دو نکته را مطرح کرد که بیانگر پیشرفت نقد در شورا است؛ اول اینکه در گذشته بیشتر کتاب‌ها گزیده متون بود اما امروزه

نشست تخصصی روش‌شناسی علوم انسانی

روش‌شناسی علوم انسانی و موانع نقد

گروه روش‌شناسی علوم انسانی با مدیریت دکتر شمس‌الملوک مصطفوی، در نخستین جشنواره نقد متون و کتب علوم انسانی که در تاریخ ۳۰ آذر ۹۶ برگزار شد، پنل تخصصی خود را مشتمل بر دو سخنرانی توسط دکتر سید محمدرضا حسینی‌بهشتی و دکتر سید محمدتقی موحد ابطحی و ارائه مقاله توسط دکتر مالک شجاعی جشوقانی ارائه کرد.

سخنرانی‌ای درخصوص «چیستی روش‌شناسی علوم انسانی» ایراد نمود و در این مجال به استاد سه تجربه خود در زمینه‌های تدریس درس فلسفه علوم انسانی، ارزیابی کتب روش‌شناسی علوم انسانی، مدیریت و به ویژه مسئولیتی که در زمینه راه‌اندازی و مدیریت فصلنامه علمی پژوهشی روش‌شناسی علوم انسانی داشت، نمونه‌هایی از آشننگی معنایی در ارتباط با عنوان «روش‌شناسی علوم انسانی» را بیان داشته و به برخی از پرسش‌هایی که به نظر

می‌رسید با عنوان «روش‌شناسی علوم انسانی» تناسب بیشتری دارند، اشاره نمود. در قسمت آخر پنل، دکتر شجاعی مقاله خود را تحت عنوان «نقدی روش‌شناختی بر متون و منابع درسی فلسفه معاصر در ایران» ارائه نمود که متن کامل آن در مجموعه مقالاتی که روز همایش به مدعوبین اهدا شد به چاپ رسید.

در نهایت، نیم ساعت پایانی به پرسش و پاسخ حضار از اساتید اختصاص داشت و پنل تخصصی گروه روش‌شناسی با حضور اساتیدی از رشته‌های فلسفه، اقتصاد، مدیریت، زبان و ادبیات عربی، جامعه‌شناسی، علوم تربیتی و همچنین با حضور افتخاری استاد دکتر رضا داوری اردکانی در ساعت ۱۳ به کار خود پایان داد.

در قسمت اول پنل، دکتر بهشتی درخصوص «موانع نقد در ایران» به ایراد نطق پرداخت و طی آن در پی یافتن پاسخ این سوال بود که دلیل کم‌ثمر بودن مباحثات علمی در جامعه ما چیست؟ لذا در این راستا آفت‌هایی که مباحثات ما به طور کلی دچار آن هستند را مورد بررسی قرار داد. در قسمت دوم پنل، دکتر موحد ابطحی

نشست تخصصی تاریخ

نقد تاریخ نگاری

براساس متون تاریخی مسلمانان توسط دکتر محسن الویری ارائه شد. وی اظهار داشت: تاریخ نگاری مسیر بالنده و امیدوار کننده‌ای را در کشور ما پیش گرفته است. این دانش دست کم برای نگاهداشتن به هم پیوستگی با میراث نیاکان ما و ارائه ضوابط و قواعدی در این زمینه، نیازمند واکاوی و بازخوانی نوشته‌های بازمانده از مورخان مسلمان پیشین است.

آخرین مقاله توسط دکتر روح‌الله بهرامی با عنوان «فلسفه انتقادی تاریخ در اندیشه‌های تاریخ‌نگاری»،

نیز چنین است: فلسفه انتقادی تاریخ را به عنوان دانشی که اساساً در دامن فلسفه امروزی آن فارغ از پیشینه و سرچشمه‌های فکری نمی‌توانسته پدیدار گردد. در اینجا ما بر آنیم که نشان دهیم چنین دانش و مفهومی از اندیشیدن در باره تاریخ در نزد مورخان مسلمان دارای سنت و پیشینه فکری نیرومندی بوده است.

ارائه دومین مقاله با عنوان نسبت نقد تاریخی با فرا تاریخ توسط دکتر ابوالحسن فیاض انوش صورت گرفت. وی عنوان کرد: هر گونه نقد محتوایی به آثار تاریخی ناگزیر از اتخاذ یک

نظریه است. ناقد تاریخی یا این نظریه را از دیگران اخذ می‌کند و به کار می‌بندد و یا این که خود مستقلاً نظریه پردازی می‌کند و بر مبنای نظریه‌ای که خود، پرداخته است به نقد تاریخی اقدام می‌کند.

سومین مقاله با موضوع تاریخ‌نگاری و آخرت‌گرایی؛ درنگی در سودمندی تاریخ

نشست تخصصی گروه تاریخ شورای بررسی متون با عنوان «نقد تاریخ نگاری» با مدیریت دکتر محمد سپهری و با حضور دکتر ملائی‌توانی، دکتر الویری، دکتر فیاض، دکتر بهرامی، دکتر ربانی‌زاده، دکتر خسروبیگی، دکتر رحمتی، دکتر ثواقب، دکتر رضوی و آقایان محمد فانی، طاهرخانی، مؤمنی‌ها و خانم مباشر امینی برگزار شد.

دکتر علیرضا ملائی‌توانی در این نشست مقاله‌ای با عنوان روش‌ها و قواعد نقد و تحلیل منابع تاریخ نگارانه ارائه داد و گفت: این مقاله با تفکیک قائل شدن بین منابع

تاریخی و منابع تاریخ‌نگارانه به بررسی روش‌ها و قواعد نقد متن تاریخ‌نگارانه می‌پردازد. واقعیت این است که در چند دهه اخیر آثار مستقل و متعددی در عرصه تاریخ‌نگاری حاکم نیست. همین امیر دست یافتن به یک اتحاد معرفت‌شناختی در این حوزه را دستور ساخته و موجب غلبه سلیقه‌ها و بروز آشفتگی‌های علمی شده است.

نشست تخصصی باستان‌شناسی و هنر

روش‌شناسی نقد کتب هنرهای اسلامی

با تأکید بر این نکته که کتب نامبرده به‌عنوان کتب مرجع مبتنی بر دیدگاه‌های نادرست و بعضاً مغرضانه‌ای با هدف نادیده انگاشتن یا کم‌رنگ نشان دادن هنر ایرانی است، مصادیق هر یک را به اجمال برشمرد.

دکتر نیکخواه در ادامه به معرفی مشهورترین کتاب آرتور آپهام پوپ یکی از بزرگ‌ترین محققان در زمینه فرهنگ، هنر و معماری ایران، تحت عنوان «سیری در هنر ایران» پرداخت. وی در بررسی محتوایی داده‌های این اثر، بخش فرش مجموعه و انتساب فرش‌های دوره صفوی به مناطق مختلف ایران را نشانه رفت و بافت فرش‌های تاریخی دوره مزبور و دلایل نامگذاری و انتساب آن‌ها به شهرهای گوناگون ایران را مورد نقد، تفسیر و تبیین قرار داد. بخش دیگری از سخنرانی وی به اشتباهات فاحش در زمینه برگردان لغات تخصصی و واژه‌گزینی‌ها اختصاص یافت.

معلول پرداخت و در حد بضاعت راهکارهایی برای فائق آمدن بر آن ارائه داد. در این مسیر نظریه‌ی تمایز ارزش‌های معرفتی و غیرمعرفتی بررسی و الگوهای مبتنی بر فرهنگ درون‌نگر با استفاده از مصداق‌های عینی در مطالعات

مرتبط به انواع هنرهای اسلامی معرفی شد. دکتر شریف‌زاده در آغاز به معرفی سه کتاب «تاریخ نقاشی در ایران» اثر زکی محمدحسن، «نگاهی به نگارگری در ایران» اثر بازیل گری و «نقاشی ایرانی» اثر ویلکینسون پرداخت. وی

نظر به گستردگی حوزه مطالعات هنرهای اسلامی و مشکل استیلاهی مستشرقان غربی بر تولید دانش‌های بنیادین و تحریر کتب مرجع این رشته، ضرورت دارد تا منابع منتشرشده در این زمینه مورد ارزیابی مجدد قرار گیرد. دیدگاه‌های برون‌نگر (etic) بر شکل‌گیری سه رکن «ابزار مطالعه»، «متدولوژی» و «ارزش‌گذاری» نقش تعیین‌کننده‌ای در مطالعه هنرهای اسلامی داشته و پژوهشگرانی که قرار بوده است تا از موهبت دیدگاه درون‌نگر (emic) برخوردار باشند را تحت تأثیر و استیلاهی خود قرار داده است.

نشست روش‌شناسی نقد کتب هنرهای اسلامی با بهره‌گیری از متخصصان دو حوزه تجسمی و سنتی (دکتر سید عبدالمجید شریف‌زاده و دکتر هانیه نیکخواه) ضمن شرح خصائل دو رکن پیش‌گفته به آسیب‌شناسی تداوم این سنت

خبرنامه شورا
بررسی متون و کتب علوم انسانی
شماره ۳
دی‌ماه ۱۳۹۶
۴